

Een duurzame investering in het verleden voor de toekomst

Bestedingsprogramma Erfgoed 2024

Zeeland heeft een rijk erfgoed.

Het verhaal van Zeeland is een dynamisch verhaal van wisselende invloeden: Romeinen, Vikingen, Friezen, Vlaamse en Hollandse Graven, Spaanse Keizers en overzeese koloniën zijn slechts een paar voorbeelden. Door haar ligging aan de mond van de Schelde is Zeeland al meer dan tweeduizend jaar een centrum van menselijke activiteit die heeft geleid tot onze rijke Zeeuwse cultuur. Dit zien we terug in unieke gebouwen, archeologische sites, typerend kledingstukken, dialecten/streektaalen, gebruiken of plaatsnamen (Wist u dat de naam Walcheren afkomstig is van Walichrum, de oude nederzetting bij Domburg die door de Vikingen is geplunderd en later door hen bewoond?). Dit alles vatten we samen in de term “erfgoed”. In het kort: *“Dat wat in het verleden door menselijk handelen is ontstaan en wat wij in het heden belangrijk vinden om door te geven aan de toekomst”*.

Deze verhalen die achter ons erfgoed schuil gaan zijn veelal niet bekend bij het brede publiek. Het belang van de St Bavokerk in Aardenburg kunnen we bijvoorbeeld niet begrijpen zonder te kijken naar de middeleeuwse positie van de stad Aardenburg als een van de belangrijkste handelssteden van Nederland (vele malen groter dan Amsterdam). Het gebouw zelf is gemaakt met de resten van de oude Romeinse tempel en het fort wat daar stond als onderdeel van het maritieme verdedigingssysteem van het Romeinse Rijk. Zeeland is vanzelfsprekend meer dan Zon, Zee en Strand. In eerdere tijden was Zeeland één van de drukste centra van de wereld. Als we dit verhaal beter kunnen uiten op lokaal én op provinciaal niveau, gaat ons erfgoed leven.

Het Zeeuws erfgoed staat onder druk.

Uit landelijk onderzoek blijkt dat het Zeeuws gebouwd erfgoed er niet goed voor staat. Een kwart van de niet-woonhuis Rijksmonumenten in onze provincie is in slechte of matige staat van onderhoud. Het in stand houden van (gebouwde) monumenten kost tijd en geld en wanneer dit niet goed wordt bijgehouden dienen nog veel duurdere restauratieprojecten zich aan. Daarnaast leggen steeds meer opgaven een ruimtelijke claim, waardoor (archeologische) monumenten moeten wijken. Ook door kennisverlies, gebrek aan vrijwilligers en toenemende globalisatie verdwijnt het materiële en het immateriële erfgoed wat Zeeland zo uniek maakt.

De Provincie heeft hier een rol in.

Het Rijk wijst rijksmonumenten aan. De gemeenten zijn belast met het toezicht op hun archeologische- gemeentelijke- en rijksmonumenten. Vanuit de Provincie is het toezicht op de gemeenten een van de taken op het gebied van deze monumentenzorg en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Daarnaast geeft de provincie subsidie voor restauraties van rijksmonumenten en is de provincie eigenaar van alle roerende archeologische monumenten na een opgraving. Ook hebben wij een verplichting tot het in stand houden en het ontsluiten van een depot voor deze vondsten.

Fysiek behoud is niet genoeg.

Het restaureren is uiteindelijk het einde van een keten van handelingen. Anno 2023 heeft Zeeland een grote restauratieopgave voor het gebouwde erfgoed. Uit de Erfgoedmonitor van bureau Fenicks blijkt dat de restauratie opgave momenteel 54 miljoen bedraagt. Ongeveer 24 % van onze rijksmonumenten verkeren in matig tot slechte staat van onderhoud, terwijl het landelijk gemiddelde op 15% zit. Door Fenicks wordt aangegeven dat een jaarlijkse verdrievoudiging van ons huidige subsidiebudget (1,8 mln) dit percentage stap voor stap in 2034 naar het gemiddelde van 15% brengt. Tijdig onderhoud had kunnen voorkomen dat deze restauraties nodig waren. Hier hebben de eigenaren en de toezichthoudende gemeenten een grote rol in. Als we willen dat het erfgoed beter bijgehouden wordt dan moeten we investeren in dit totaalplaatje.

Het Zeeuws erfgoed heeft nog veel onbenut potentieel.

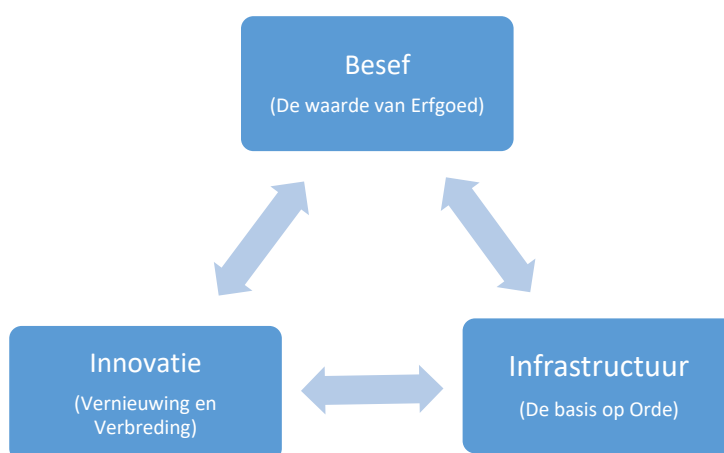
Erfgoed is een van de belangrijkste aspecten binnen het vormen van een eigen identiteit. Het is wat Zeeland tot Zeeland maakt. De Zeeuwse bevolking kent dit verhaal te weinig, laat staan dat we het voldoende benutten in de toeristische marketing of het trekken van nieuwe Zeeuwen. Dat komt ook door de traditionele manier waarop Erfgoed wordt benaderd. Het was iets van de “ivoren torens”, iets waar alleen “deskundigen” zich mee associëren of aan verbinden. Maar anno 2023 handelen we vanuit het verdrag van Faro en willen we nieuwe eigenaarschappen; behoud door ontwikkeling; koppeling met maatschappelijke thema's en verbreding en vernieuwing. Voor zowel immaterieel als materieel erfgoed.

Het doel van dit bestedingsplan is te zorgen voor een breder gedragen en beter gebruikt erfgoed, waardoor vanuit de samenleving meer op onderhoud ingezet kan worden in plaats van restauratie.

Ook voor Erfgoed geldt: voorkomen is beter dan genezen.

Een driedelig programma

In dit bestedingsplan wordt gewerkt vanuit dezelfde driedeling die ook in de Ontwikkelagenda Cultuurland wordt gehanteerd: De waarde van Erfgoed, De basis op Orde; en Vernieuwing en Verbreding. Met deze driedeling werken we aan het besef van het belang van erfgoed, zorgen we voor een goede infrastructuur voor haar behoud en stimuleren we innovatie in dit veld. Deze drie onderdelen werken continu op elkaar in. Een gebrek aan besef van de waarde van erfgoed zorgt bijvoorbeeld voor weinig investeringsbereidheid en weinig aandacht voor het onderwerp bij overheden. Investerings moeten worden gedaan op alle drie deze vlakken tegelijkertijd, om zo het ecosysteem van het Zeeuwse erfgoed op gang te helpen. Tegelijkertijd is het een gegeven dat een groot deel van ons gebouwd erfgoed er slecht bij staat. Een relatief grote verhoging van het restauratiebudget á 1,2 miljoen euro per jaar zorgt er voor dat het zwaartepunt van de investeringen ligt bij de benodigde infrastructuur, oftewel het op orde brengen van de basis.

1. De Basis op Orde

Totaal € 1.450.000 per jaar

Binnen dit onderdeel zitten interventies die gericht zijn op de versterking van de infrastructuur voor de erfgoedsector. Met infrastructuur wordt bedoeld de ondersteuning van het veld door goed werkende instellingen met voldoende kundig personeel en toegankelijke financieringsvormen.

Meer ruimte voor subsidies: Boerderijen, Kerken, Molens e.a.

Om de huidige achterstand in restauraties weg te kunnen werken is een verhoging van het budget voor Restauratiesubsidies noodzakelijk. Voor 2024 is op 28 november 2023 door GS besloten het restauratie subsidieplafond te verhogen met 1 miljoen uit de middelen die in de Najaarsnota hiervoor waren gereserveerd.

Daarnaast vanaf 2024 een bedrag van 0,2 mln reserveren voor het doen van onderzoek Bijvoorbeeld naar molenroedes, maar ook naar stvz cultuurhistorische boerderijen, of cultuurhistorisch onderzoek naar paalhoofden enz. enz. Focus ligt bij kennis opbouw en versterking infrastructuur rondom het gebouwd erfgoed en de cultuurlandschappen van Zeeland.

Begroting: €1.200.000,- per jaar

Investing op Ambachten

Een grote uitdaging voor de restauratie van erfgoed is het langzaam verdwijnen van de ambachtelijk kennis die nodig om deze restauraties uit te voeren. De overdracht van kennis naar de jongere generaties stagneert. Een impuls op opleidingsniveau is noodzakelijk om te zorgen dat meer jongeren de keuze maken in dit vak te werken. Hier wordt reeds aan gewerkt via overleg met Scalda en HZ binnen het Ontwikkelprogramma Talent (met bestaande middelen) zoals dat onder de ontwikkelagenda cultuur door GS is vastgesteld. Er wordt momenteel verkend in hoeverre het inrichten van een speciale restauratieopleiding op zowel mbo als hbo niveau voor Zeeland haalbaar is.

Daarnaast is er behoefte aan een depot en een werkplaats voor ambachtslieden. Veel historisch bouw materiaal wordt nu nog weg gegooid omdat er geen ruimte is om het op te slaan voor hergebruik. Er is nu een initiatief vanuit een aantal vrijwilligersorganisaties ontstaan rondom dit gezamenlijke thema. Er is menskracht en activiteitenbudget nodig benodigd om dit in 2024 verder aan te jagen en in de verdere jaren mogelijk te gaan realiseren.

Begroting: 50.000,- per jaar

Ondersteuning en professionaliseren vrijwilligersorganisaties

Het erfgoedveld draait voor het overgrote deel op vrijwilligers. Veel relatief kleine verenigingen houden zich bezig met specifieke vormen van erfgoed. Het veld is versnipperd en kan daarmee onvoldoende gebruik maken van de mogelijkheden die er zijn voor financiering voor activiteiten en projecten. Hierdoor krimpen de organisaties en wordt het nog moeilijker het hoofd boven water te houden. Het professioneel ondersteunen van deze organisaties is een belangrijke randvoorwaarde voor de toekomst.

Een aantal organisaties is bovendien direct betrokken bij het beheer en onderhoud van (rijks)monumenten. Het gaat hier om molens, boerderijen en kerken, wat ook onze drie prioriteiten in ons subsidiebeleid zijn als het gaat om restaureren. Het versterken van deze organisaties is anno 2024 dringend noodzakelijk. Want er is een verband tussen goed beheer en onderhoud enerzijds met verval en hoge restauratiekosten anderzijds. Versterking betekent ook professionalisering. Dit heeft in onze ogen hoge prioriteit. We zijn hierover in gesprek met de Zeeuwse Boerderijen Stichting; de Stichting Oude Zeeuwse Kerken en de Vereniging Zeeuwse Molen stichting.

Begroting: €100.000,- per jaar

Digitale Toegankelijkheid Archeologisch Depot

Het Provinciaal archeologisch depot is op dit moment nauwelijks toegankelijk. Om hier via de digitale weg verandering in aan te brengen is het noodzakelijk dat het archeologisch depot aan sluit bij het lopende project om het Zeeuws erfgoed te ontsluiten via de platform Atlantis. Dit platform heeft een speciale module voor archeologie en er kan een koppeling gemaakt worden tussen deze module en het bestaande digitale beheersysteem Archeodepot. Dit vraagt wel personele inzet om de informatie uit dit systeem publiekstoegankelijke te maken d.m.v. publieksbeschrijvingen en foto's van objecten.

Begroting: €100.000,- per jaar

Versterking van Interbestuurlijk Toezicht

De Provincie heeft een taak als toezichthouder op de gemeenten, die op hun beurt voor een zeer groot deel verantwoordelijk zijn voor het ontwikkelen van beleid en de toezicht en handhaving op het gebied van monumenten. Deze taken zijn nog onvoldoende opgepakt. Door deze taak serieus te nemen worden gemeenten bewust van hun rol in het systeem en kunnen problemen vroegtijdig signaleerd worden en zo veel mogelijk voorkomen. IBT is een onderwerp in meerdere beleidsvelden en hiervoor zijn separaat aan u voorstellen gedaan door de hiervoor ambtelijk verantwoordelijken. De ambtelijke capaciteit noodzakelijk voor de uitvoering van het IBT door de provincie op het gebied van Erfgoed is reeds beschikbaar gesteld.

2. Vernieuwing en verbreding

Totaal € 350.000 per jaar

Ook het erfgoedveld moet dynamisch zijn om mee te kunnen gaan met maatschappelijke ontwikkelingen. In het kader vernieuwing en verbreding zitten initiatieven om op nieuwe manieren met erfgoed om te gaan. Dit kan zowel door het ontwikkelen van nieuw erfgoed, door het gebruik van nieuwe technologieën of manieren van werken, of het aan laten sluiten van nieuwe doelgroepen. Ook het samen brengen van verschillende maatschappelijke uitdagingen om zo meerwaarde te creëren past in dit onderdeel.

Participatie in het Erfgoedveld

Om participatie in het erfgoedveld op weg te helpen moet de weg vrij gemaakt worden voor lokale initiatieven. Dit betekent dat de betrokkenheid van lokale organisaties in de wijken van steden en dorpen geactiveerd moeten worden om na te denken over (immaterieel) erfgoed en dat er ruimte gemaakt moet worden voor de erkenning van nieuw erfgoed in/uit deze gemeenschappen.

Hiervoor een programmabudget inrichten : max 100.000

Projectleider: 50.000 tijdelijke inhuur.

Een tweede project om vrijwilligers aan te trekken via een andere weg, is het project Erfgoed Gezocht. Dit project heeft met veel succes gedraaid in het oosten van Nederland, waarbij honderden nieuwe vrijwilligers zijn aangesloten om digitaal op zoek te gaan naar nieuwe archeologische sites. Een onderzoek van de Universiteit Leiden heeft reeds laten zien dat dit project ook veel potentie heeft voor Zeeland.

Voor activiteiten kosten (software en kaartenmateriaal) 50.000. Een projectleider: 50.000 tijdelijke inhuur.

Budget: €250.000,- per jaar

Publieksarcheologie bij natuurlijke verstoring

Het archeologisch bestel in Nederland is gebaseerd op het idee dat de verstoorder betaald. Daarbij is steeds het uitgangspunt geweest dat zo veel mogelijk in de grond bewaard blijft omdat het daarmee het beste beschermd is. Klimaatverandering en andere natuurlijke verstoring zoals kusterosie en zandhonger zijn in dit model niet voorzien. Neem nu de het verdrongen land van Saefthinghe, waar middeleeuwse resten in de Westerschelde blijven verdwijnen, of de resten van een mogelijke Romeinse haven die aanspoelen aan de noordkant van Walcheren. Juist deze plekken, waar de druk van een projectontwikkelaar ontbreekt, bieden uitgelezen kansen om onderzoek te doen onder leiding van een gekwalificeerde archeoloog, maar samen met vrijwilligers. Zo snijdt het mes aan twee kanten. Waardevolle archeologische informatie wordt gered en vrijwilligers kunnen een echte bijdrage leveren aan het veld.

Budget: €100.000,- per jaar

3. De waarde en zichtbaarheid van erfgoed

Totaal: € 200.000 per jaar

Dit onderdeel omvat acties die er op gericht zijn om het verhaal van de geschiedenis van Zeeland te vertellen en meer zichtbaar te maken. Belangrijk hierbij is de verbinding tussen het lokale verhaal en het overkoepelende Zeeuwse verhaal. De Erfgoedlijnen zijn een belangrijk middel om het Zeeuwse verhaal naar buiten te brengen. Het totaalprogramma biedt bovendien veel kansen voor educatie en om breed uit te dragen wat we op het gebied van erfgoed doen in Zeeland.

Uitwerken Erfgoedlijn per jaar

Hoewel de erfgoedlijnen hun weg hebben gevonden in de ambtelijke stukken, zijn ze nog te weinig gematerialiseerd in het veld. Het gaat daarbij niet noodzakelijkerwijs om productontwikkeling, maar ook het bundelen en verbinden van activiteiten en informatievoorziening op specifieke thema's. Een van de uitdagingen in het materialiseren van de erfgoedlijnen is dat ze zo breed en divers zijn dat alles onder een erfgoedlijn kan vallen. Door in overleg met het veld de focus te leggen op één erfgoedlijn per jaar wordt dit probleem verkleind.

Begroting: €100.000,- per jaar

Educatie

Alle bovenstaande activiteiten en programma's bieden koppelkansen met educatie. Het is niet de bedoeling om een nieuw en op zichzelf staand educatieprogramma over erfgoed te ontwikkelen, maar juist om te zorgen dat educatie een integraal onderdeel wordt bij alle bovenstaande activiteiten. Door bijvoorbeeld te zorgen dat de lokale basisschool komt kijken bij de restauratie van de lokale molen, worden belangrijke zaadjes geplant; de zichtbaarheid van erfgoed wordt vergroot en bovendien de verbinding met de lokale gemeenschap versterkt. Daarbij is het van belang dat één persoon het overzicht houdt en dit organiseert zodat niet elk afzonderlijk project het wiel opnieuw uit hoeft te vinden.

Begroting: €50.000,- per jaar

Communicatie

Wat voor educatie geldt, geldt ook voor communicatie in brede zin. Door de communicatie over alle erfgoedprojecten in dit programma te bundelen wordt veel effectievere communicatie mogelijk. Activiteiten kunnen gebundeld worden in een agenda en de via één kanaal naar buiten gebracht worden. Dit verkleint de huidige versnippering, allemaal met als doel om de zichtbaarheid van ons erfgoed en wat we daar mee kunnen doen, te vergroten.

Begroting: €50.000,- per jaar